دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه‌ی علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی

سال شانزدهم، شماره‌ی ۵۵
پاییز ۱۳۹۵، صفحات ۶۴-۴۵

محسن شاطریان[۱]
گیتی صلاحی[۲]
محمود گنجی پور[۳]
امیر اشنویی[٤]

تبیین پیامدهای اجتماعی تبدیل نقاط روستایی به شهر
مطالعه موردی: شهرهای نیاسر، برزک، سفیدشهر و مشکات در ناحیه کاشان

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۸/۰٦ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۰/۱۱

چکیده

در دهه‌های اخیر تبدیل روستا به شهر به‌عنوان یکی از چالش‌های اساسی توسعه به‌ویژه در کشورهای درحال رشد به‌شمار می‌رود. هدف این تحقیق تبیین پیامدهای اجتماعی تبدیل نقاط روستایی به شهر در ناحیه کاشان می‌باشد. روش تحقیق پیمایشی از طریق پرسشنامه می‌باشد. جامعه آماری، جمعیت روستاهای ارتقای یافته به شهر شامل شهرهای نیاسر، برزک، سفیدشهر و مشکات می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۷۰۰ نفر تعیین گردید. تعداد نمونه‌ها به‌طور مساوی بین چهار روستای ارتقاء یافته به شهر در ناحیه کاشان توزیع و به‌صورت تصادفی مورد پرسش‌گری قرار گرفت. داده‌ها با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS و با استفاده از آزمون‌های t، تحلیل واریانس و ویلکاکسون مورد تجزیه‌وتحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق بیانگر این است که هرچند تحولات به‌وجود آمده پس از نقش‌پذیری شهری، جنبه‌های منفی همچون افزایش هزینه‌های زندگی، رواج بورس بازی زمین را در پی داشته است،

۱- دانشیار گروه جغرافیا و اکوتوریسم، دانشکده منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه کاشان. E-mail: shaterian@kashanu.ac.ir
۲- استادیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور.
۳- دانش آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور.
٤- دانش آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

ولی جنبه‌های مثبت تبدیل روستاها به شهر همچون کاهش مهاجر فرستی و افزایش مهاجرپذیری، افزایش زمان اوقات فراغت و افزایش مشارکت مردم بیش‌تر از جنبه‌های منفی آن بوده است، بنابراین روند تحولات اجتماعی پس از تبدیل نقاط روستایی به شهر در ناحیه کاشان مثبت ارزیابی می‌شود.

کلید واژه‌ها: تبدیل روستا به شهر، کاشان، روستا-شهر، شهرهای کوچک.

مقدمه

توسعه‌نیافتگی مناطق روستایی مسائل و مشکلات متعددی را هم در نواحی روستایی و هم در شهرها به دنبال داشته است. سیاست‌ها و راهبردهای مختلفی برای کاستن از آثار منفی این مشکلات در سکونتگاه‌های شهری و روستایی در کشورهای درحال‌توسعه و از جمله ایران در پیش گرفته شد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها تبدیل روستاها به شهر و شکل‌گیری شهرهای جدید است. روستا-شهرها با ایجاد فرصت‌های شغلی غیر زراعی و ارائه خدمات مورد نیاز، در کاهش مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ‌تر، نقش موثری ایفا نموده و زمینه توزیع متعادل جمعیت، امکانات و سرمایه را فراهم می‌آورند (رکن‌الدین‌افتخاری و ایزدی‌خرامه، ۱۳۸۱: ۸). براین اساس، توسعه شهرهای کوچک همواره به‌عنوان یکی از سیاست‌های عمده در امر برنامه‌ریزی کشورهای درحال‌توسعه مدنظر بوده است (رزاقی، ۱۳٦۷: ۳۰). به‌همین خاطر، مکان‌هایی که شهر شناخته می‌شوند، حقوق قانونی ویژه‌ای، متناسب با سلسله‌مراتب شهری و نهادهای سیاسی و اداری به‌دست می‌آورند. ضمن آن‌که مناسبات متقابل و تنگاتنگ میان دولت و شهرها، به‌تدریج بر اهمیت سیاسی شهر افزوده و به‌نوعی آن را به پنجره سیاسی عملکردهای دولت تبدیل می‌نماید (رهنمایی و شاه‌حسینی، ۱۳۸۳: ۲۹) امروزه، پس از سپری شدن چهار دهه در کشور، دولت روابط گسترده و پیچیده‌ای با روستاها برقرار نموده و یکی از راه‌های نفوذ و تاثیر خود در جوامع روستایی را در تاسیس شهرهای کوچک جستجو می‌نماید (نظریان، ۱۳۷۵: ٦۰).

از همین‌رو، از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵، تعداد ۹۱۷ شهر به شهرهای کشور افزوده شده است (دفتر تقسیمات سیاسی کشور، ۱۳۸۵). از این تعداد، ۲۵ نقطه شهرهای جدید و نوبنیادی بوده که در اطراف کلان‌شهرها با هدف جذب جمعیت مازاد و سرریز آن‌ها ایجاد شده‌اند، ولی بقیه روستاهایی بوده‌اند که به دلایلی مانند تقاضا و پیگیری مردم محلی، مشارکت مالی مردم محلی، موقعیت مناسب یا خاص جغرافیایی، موقعیت خاص سیاسی به شهر ارتقاء یافته‌اند (رضوانی، منصوریان و احمدی، ۱۳۸۸: ۵۲).

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

اما افزایش فرصت‌های شغلی، کاهش مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ‌تر و بهبود کارکردهای خدماتی از جمله آثار مثبت تبدیل روستا به شهر و رواج سوداگری زمین و خارج شدن زمین‌های کشاورزی از چرخه تولید به طمع فروش زمین به قیمت بالاتر نیز از آثار منفی تبدیل نقاط روستایی به شهر است (طاهرخانی، ۱۳۷۸: ۱۹). پرسش اساسی این است که ارتقاء روستاها به شهر در ایران تا چه حد در توسعه‌یافتگی این سکونتگاه موثر بوده است. برای این منظور، به مطالعه و مقایسه چهار روستای ارتقاء یافته به شهر شامل نیاسر، برزک، سفیدشهر و مشکات در ناحیه کاشان پرداخته شده است. هرچند انتخاب نمونه‌های بیش‌تر و در نواحی متنوع می‌توانست مفیدتر باشد ولی با توجه به این‌که محدودیت‌هایی در جمع‌آوری داده‌ها وجود داشته است، انتخاب نمونه‌ها به این چهار مورد خلاصه گردید. از سوی دیگر مطالعات قبلی بیش‌تر جنبه‌های کالبدی، اقتصادی و زیست‌محیطی تبدیل نقاط روستایی به شهر را مورد توجه قرار داده و کم‌تر به جنبه‌های اجتماعی آن پرداخته است. ولی هدف مقاله حاضر ارزیابی تاثیرات اجتماعی (نحوه گذران اوقات فراغت، مشارکت و مهاجرت) تبدیل نقاط روستایی به شهر است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

ایده مطالعه و بررسی شهرها یا نقاط شهری کوچک، در دنیای تحقیقات علمی، شاید اولین بار با کار جانسون (۱۹۷۰) و بحث مراکز توسعه روستایی فانل (۱۹۷٦) آغاز گردید (فنی، ۱۳۸۲: ۱٦). بنابراین از دهه ۱۹۷۰، راهبرد توسعه شهرهای کوچک برای ایجاد یک الگوی عادلانه‌تر اقتصادی و فضایی هدایت شده مورد توجه محققان و برنامه‌ریزان قرار گرفت (لین[5]، ۱۹۹۳: ۳۲۷) عدم تعادل در نظام سلسله‌مراتب سکونتگاهی، توزیع مکانی نامتعادل جمعیت، دوگانگی بین نواحی روستایی و شهری، نادیده گرفته شدن منابع روستایی، تشدید مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ، نظام متمرکز مدیریتی، همراه با آثار نامطلوب اجرای رویکردهایی نظیر قطب رشد، سبب شد که راهبرد توسعه شهرهای کوچک که مبتنی بر دیدگاه توسعه از پایین به بالاست، در جهت اهداف توسعه شهری، روستایی، منطقه‌ای و ملی مطرح شود و در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های کشورها به‌ویژه کشورهای درحال‌توسعه مورد توجه و عنایت قرار گیرد (قادرمزی، ۱۳۸۳: ۱۵۰). این راهبرد از آغاز دهه ۱۹۸۰ مورد توجه بیش‌تری واقع شد، به‌گونه‌ای که در کنفرانس‌های بین‌المللی جمعیت و آینده مناطق شهری در شهر رم (جعفرزاده-راستین، ۱۳٦٦: ۲٦) و دومین کنفرانس سازمان ملل درباره سکونتگاه‌های انسانی بر این راهبرد (نیاز به عدم تمرکز و توسعه شهرهای کوچک) تاکید شد. با رهگیری تاریخی جریان رشد روستا-شهرها می‌توان گفت که کشورهای

5- Lin

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

آنگلوساکسون پیش از آغاز جنگ جهانی دوم، به نحوی پیشرس به نخستین ثمرات روستا–شهری دست یافتند، از جمله دلایل ظهور روستا–شهرها در این کشورها عبارتند از توسعه زود هنگام حمل‌ونقل، دلبستگی مفرط به دارا بودن سکونتگاه‌های شخصی، ارتقای سطح زندگی افراد، ایجاد تجهیزات و عناصر ویژه رفاه در محیط روستایی، کاهش ساعت کار روزانه و مانند آن بود (وریئر و آلپین[6]، ۱۹۹۲: ۵۲). در مقابل جریان روستا–شهری در فرانسه با اندکی تاخیر، آثار خود را از سال‌های ابتدایی ۱۹۶۰ آشکار می‌سازد (برنارشاریه، ۱۳۷۳: ٦٨). براساس تحقیقات و تجارب کشورهای درحال‌توسعه، شهرهای کوچک با تامین دسترسی به خدمات، تسهیلات فرصت‌های اشتغال غیر کشاورزی و نیز تدارک و تامین انگیزه‌ها و مشوق‌های لازم برای تجاری کردن کشاورزی به دگرگونی اقتصاد در نواحی روستایی کمک می‌کند و در صورت افزایش و بهبود پیوند با حوزه نفوذ، می‌توانند به‌صورت مراکزی برای بازاریابی، خدمات فرآوری محصولات کشاورزی، حمل‌ونقل، توزیع، ارتباطات، مبادله، اشاعه نوآوری و فعل‌وانفعالات متقابل اجتماعی در آیند (روندینلی[7]، ۱۹۸۳: ۳۷۹). توسعه شهرهای کوچک برای افزایش تولیدات کشاورزی، مبادله کالا، مشارکت اقتصادی بین شهر و حومه (پوپ[8]، ۱۹۹۱: ۳۳۵) و نیز برای تجارت کشاورزی، خدمات پشتیبانی کشاورزی، بازارهای مصرف محصولات و تولیدات کشاورزی فرآوری شده و صنایع کشاورزی جدید (داگلاس[9]، ۱۹۹۸: ۳۳)، سودمند است. به همین دلیل، در کشورهای درحال‌توسعه، روستا–شهرها به اعتباری درخور توجه دست می‌یابند (پانل[10]، ۱۹۹۰: ۱۵۳). اغلب کشورهای رو به رشد، عدم توازن و تعادل در اسکان جمعیت‌شان را ناشی از جریان نامطلوب و غیرمنطقی مهاجرت‌ها به شهرهای بزرگ می‌دانند. با اطمینان می‌توان پذیرفت که شهرهای کوچک با زمینه‌سازی و فراهم آوردن شرایط مساعد، می‌توانند در برقراری یک نظام منطقی سلسله مراتبی از حیث جمعیت و کارکرد موفق باشند. با تقویت و توسعه این شهرها، ظرفیت پذیرش جمعیت آن‌ها افزایش می‌یابد و به سبب قرار گرفتن بر سر راه مهاجرت‌های روستایی، جریان مهاجرتی را به سوی خود و دیگر نقاط کوچک شهری، هدایت می‌کند. به هر حال، راهبرد توسعه شهرهای کوچک با توجه به اهداف (فنی، ۱۳۸۲: ٤٥) و کارکرد خود می‌تواند هدف‌های اساسی توسعه روستایی را از طریق ایجاد زمینه‌های مناسب کسب‌وکار و زندگی در محیط‌های روستایی، کاهش فاصله عملکرد بین شهرها از طریق ایجاد روستاشهرها به‌عنوان مراکز فعال روستایی و جلب مشارکت مردم در فعالیت‌های مربوط به توسعه، محقق سازد (ایزدی‌خرامه، ۱۳۸۰: ۹).

6- Warrier & Alpine
7- Rondinelli
8- Poppe
9- Douglass
10- Pannell

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

در زمینه تبدیل نقاط روستایی به شهر و پیامدهای آن تاکنون مطالعاتی توسط محققان خارجی و داخلی صورت پذیرفته است. از جمله داگلاس[11] (۱۹۷۷) در پژوهش خود بر این باور است که توسعه روستا شهری می‌تواند روستاها را درگیر توسعه کند و در واقع این الگو باعث تعدیل شهرنشینی شتابان، کاهش اختلافات شهر و روستا، افزایش فرصت‌های اشتغال به‌ویژه در بخش غیر کشاورزی یا خارج از مزرعه می‌گردد (خاتون‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۹: ٦٢). آلنسو[12] از جمله افرادی است که نقش چندانی برای شهرهای کوچک در جذب جمعیت مازاد قائل نیست، اما وجود آن‌ها را در تکمیل شبکه اسکان و ایجاد مفصلی مناسب در برقراری تعادل بین زیستگاه‌های شهری و روستایی الزامی می‌داند. تیسدل[13] در مورد توزیع شهرها از لحاظ تعداد و اندازه معتقد است، با توجه به این‌که نیروهای طبیعی بازار قادر به ایجاد نظام بهینه توزیع جمعیت در سکونتگاه‌های سرزمین نیستند، برای پیشگیری از تمرکز در برخی از نقاط، توجه به رشد شهرهای کوچک مقیاس و میان مقیاس باید به‌عنوان راهی در سیاست‌گذاری نظام اسکان مورد تأکید قرار گیرد (امکچی، ۱۳۸۳: ۵۰). فریدمن[14] (۱۹۸۱) در تحقیق خود روستا شهرها را تعدیل‌کننده شهرنشینی و راهبرد مناسبی برای افزایش فرصت‌های شغلی، افزایش سطح زندگی در نواحی روستایی و کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها و مشارکت مردم محلی در توسعه می‌داند و معتقد است که روستا شهرها می توانند هزینه‌های اجتماعی توسعه شهرهای پایه را کاهش دهند. وی این راهبرد را راهبرد مناسبی در برابر نظریه قطب رشد می‌داند (فریدمن، ۱۳٦۳: ۵۲). تاکولی[15] (۱۹۹۸) در مطالعه‌ای در کشورهای آسیایی، آفریقایی و آمریکای لاتین بیان می‌دارد که امروزه اکثر تئوری‌ها و تکنیک‌های توسعه بر موضوعات شهری و روستایی تمرکز کرده‌اند و توجه کمی به روابط متقابل بین شهر و روستا دارند. علاوه بر این بسیاری از خانواده‌های مناطق شهری و روستایی به ترکیبی از منابع درآمدی کشاورزی و غیرکشاورزی برای امرار معاش خود تکیه می‌کنند (تاکلی[16]، ۱۹۹۸: ۱). اپستین و جوزف[17] (۲۰۰۱) در مطالعه‌ای در کشور هند بر امکان‌پذیری اثربخشی هزینه، به‌وسیله جلوگیری از مهاجرت به شهرهای بزرگ و افزایش شهرنشینی زندگی روستایی با ایجاد فرصت‌های کسب درآمد در مناطق روستایی و به‌وجود آوردن جذابیت‌ها و شرایط اقتصادی و زیرساخت‌ها اشاره می‌کنند و این که منابع محلی از عوامل اصلی تعیین‌کننده ایجاد شرایط فوق می‌باشند. همچنین بر افزایش بهره‌وری کشاورزی، تأسیس صنایع مرتبط با کشاورزی و دنبال کردن سیاست‌های ایجاد مراکز روستا شهری تأکید دارند و معتقدند این مراکز برای جمعیت‌های روستایی و

11- Douglass
12- Alonso
13- Tisdel
14- Friedman
15- Tacoli
16- Tacoli
17- Epestein and Jezeph

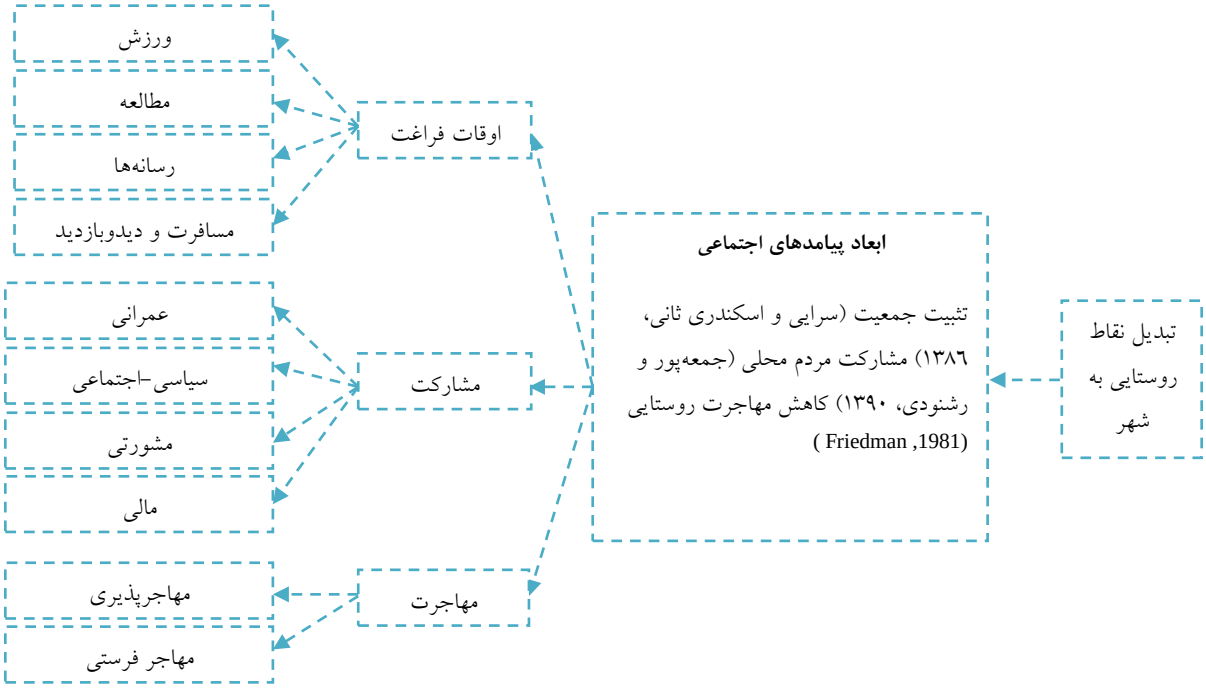
[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

شهری ایجاد سود می‌کنند و می‌توانند از پیش‌بینی وحشتناک افزایش شهرنشینی در سال ۲۰۲۵ برای کشورهای آسیایی و آفریقایی جلوگیری کنند (اپستین و جزف[18]، ۲۰۰۱: ۱). لانگ و همکارانش[19] (۲۰۱۱) بیان می‌کنند که توسعه تغییر روستایی (RTD) در چین اساساً توسط شتاب صنعتی‌سازی روستایی و فرآیند شهرنشینی با کاهش زمین‌های زراعی برای ایجاد کارگاه‌ها و کارخانه‌ها و تبدیل کارگران روستایی به کارگران شهری به‌طور زیادی مناطق روستایی را تغییر داده است. این تغییرات منتج به تغییر بنیادی ساختار صنعتی روستا، ساختار اشتغال روستا و الگوهای بهره‌وری از زمین شده است (لانگ و ات آل[20]، ۲۰۱۱: ۱۱). طاهرخانی (۱۳۷۸) در تحقیق خود بیان می‌کند که افزایش فرصت‌های شغلی، کاهش مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ‌تر و بهبود کارکردهای خدماتی این شهرها از جمله آثار مثبت تبدیل روستا به شهر است و رواج سوداگری زمین و خارج شدن زمین‌های کشاورزی از چرخه تولید به طمع فروش زمین به قیمت بالاتر نیز از آثار منفی آن تلقی می‌شود (طاهرخانی، ۱۳۷۸: ۱۹). سرایی و اسکندری ثانی (۱۳۸٦) در مقاله خود به این نتیجه رسیده‌اند که روستا-شهر ریوش در شهرستان کاشمر در تثبیت و نگهداری جمعیت عملکرد ضعیف، در بسط کارکردها به درون نواحی پیرامونی و حوزه نفوذ ناموفق و در ارائه اشتغال، امکانات و تسهیلات به آن کاملاً ناموفق بوده است. به‌همین دلیل شهر بیش‌ترین نرخ مهاجرت‌فرستی را داشته‌اند (سرایی و اسکندری ثانی، ۱۳۸٦۱: ۱). سیف‌الهی و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیق خود به این نتیجه رسیده‌اند که مهم‌ترین مزایای تبدیل روستا به شهر عبارتند از: افزایش علاقه ساکنان به ماندن در محل سکونت فعلی و در نتیجه تثبیت جمعیت این‌گونه روستاها، کاهش مهاجرت این‌گونه روستاها، بهبود شرایط جذب نیروی جوان در بخش کشاورزی این مناطق، بهبود شرایط جذب فارغ‌التحصیلان در بخش کشاورزی این مناطق و ایجاد شرایط تبدیل فعالیت‌های سنتی به نوین در بخش کشاورزی این مناطق. همچنین معایب تبدیل روستا به شهر عبارت‌اند از: افزایش سهم جمعیت شهری: پرورش دام و طیور در این‌گونه روستاها و تغییر کاربری اراضی کشاورزی به مسکونی و سایر مراکز ارتباطی و خدماتی (سیف‌اللهی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۸). جمعه‌پور و رشنودی (۱۳۹۰) در مقاله خود به این نتیجه رسیدند که توسعه شهر کوچک فیروزآباد، موجب بهبود خدمات‌رسانی، درآمد و ثروت، بهزیستی فردی، مشارکت و مسکن در روستاهای پیرامون شده است؛ اما در زمینه ایجاد شرایط لازم برای تثبیت جمعیت و کاهش مهاجرت و وضعیت کار در روستاهای پیرامونی مؤثر نبوده است و همچنین میزان رضایت از زندگی ساکنان روستاهای پیرامون بعد از تبدیل فیروزآباد به شهر بیش‌تر شده است (جمعه‌پور و رشنودی، ۱۳۹۰: ۱۸). از دیگر تحقیقات انجام شده در داخل کشور در زمینه ارتقای روستاها به شهر می‌توان به مطالعات حسینی حاصل (۱۳۷۸)، ایزدی‌خرامه (۱۳۸۰)، رستمی

18- Epstein and jeseph
19- Long et al
20- Long et al

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

(۱۳۸۰)، شیخی (۱۳۸۲)، فنی (۱۳۸۲)، کامیار (۱۳۸۲)، قادرمزد (۱۳۸۳)، پریشان (۱۳۸۵)، رضوانی (۱۳۸۸) و طاهری (۱۳۹۰) اشاره کرد؛ مطالعات فوق بیش‌تر جنبه‌های کالبدی، اقتصادی و زیست‌محیطی تبدیل نقاط روستایی به شهر را مطالعه کرده و کم‌تر به جنبه‌های اجتماعی آن توجه کرده‌اند. ولی هدف مقاله حاضر ارزیابی تاثیرات اجتماعی (نحوه گذران اوقات فراغت، مشارکت و مهاجرت) تبدیل نقاط روستایی به شهر است.

شکل ۱: ابعاد اجتماعی تبدیل نقاط روستایی به شهر در بخش اجتماعی

فرضیه‌های تحقیق

- تبدیل روستا به شهر در افزایش اوقات فراغت تاثیر داشته است.
- تبدیل روستا به شهر در افزایش مشارکت مردمی تاثیر داشته است.
- تبدیل روستا به شهر در کاهش مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ‌تر و تثبیت جمعیت نقش داشته است.

مواد و روش‌ها

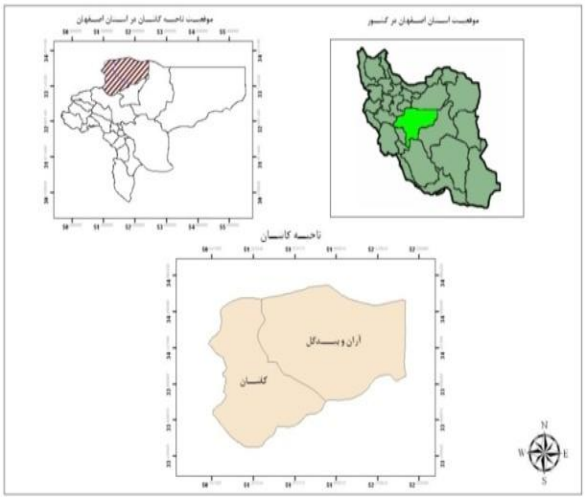
مطالعه حاضر بر اساس هدف و ماهیت یک تحقیق کاربردی است. جامعه آماری این تحقیق را چهار روستای ارتقاء یافته به شهر شامل نیاسر، برزک، سفیدشهر و مشکات، در ناحیه کاشان تشکیل می‌دهد. جمعیت کل جامعه آماری ۲۸۰۰۰ نفر

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

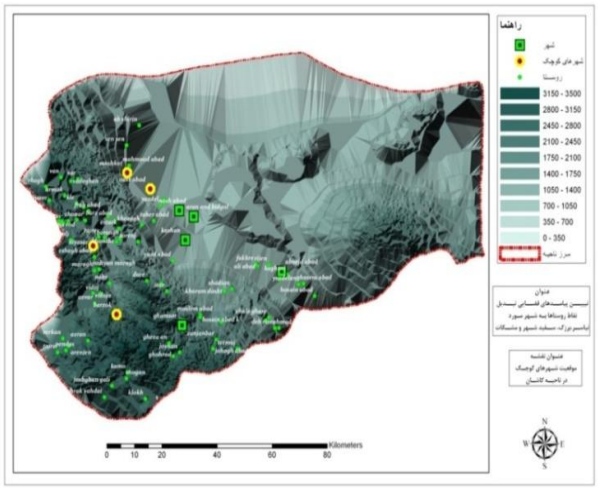
می‌باشد که حجم نمونه با استفاده از روش کوکران (حافظ‌نیا، ۱۳۷۷: ۱۱۹) تعداد ٦٦٠ نفر تعیین و برای بالا بردن ضریب اطمینان تعداد ٤٠ نمونه اضافه گردید. ابزار تحقیق پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد. تعداد نمونه‌ها به طور مساوی بین چهار روستا توزیع و به‌صورت تصادفی مورد پرسش‌گری قرار گرفت. پردازش داده‌ها با نرم‌افزار SPSS، با توجه به سطح سنجش متغیرها از روش‌های آماری توصیفی (جداول توزیع فراوانی) و آماره‌های استنباطی ویلکاکسون (برای مقایسه میزان مشارکت و نحوه گذران اوقات فراغت قبل و بعد از تبدیل روستاها به شهر)، واریانس یک‌طرفه F (برای مقایسه میزان تمایل به مهاجرپذیری و مهاجرفرستی روستاهای ارتقا یافته به شهر) از طریق برداشت میدانی و (t) وجی (برای مقایسه وضعیت اجتماعی روستاها قبل و بعد از ارتقا روستا به شهر)، استفاده شده است. در این تحقیق میزان آلفای کل ابعاد اجتماعی (۰/۸٤٤) به‌دست آمده که عدد مطلوبی است.

منطقه مورد مطالعه

در این پژوهش ناحیه کاشان محدوده مورد مطالعه را تشکیل می‌دهد که در عرض جغرافیایی ′۳۸ °۳۳ تا ′۳۸ °٤۳ دقیقه و طول جغرافیایی ′۵۵ °۵۱ تا ′۵۰ °۵۲ واقع شده است. این ناحیه دارای دو شهرستان (کاشان و آران و بیدگل) و ۹ شهر می‌باشد که چهار شهر آن اخیراً از روستا به شهر ارتقاء یافته است و براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ جمعیتی معادل ۳۹۲٦۳۷ نفر داشته است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵).

نقشه ۱: موقعیت استان اصفهان و ناحیه کاشان

نقشه ۲: موقعیت روستاهای ارتقاءیافته به شهر در ناحیه کاشان

یافته‌ها و بحث

تعداد ٤۳۱ نفر (٦۰/٤ درصد) از پاسخگویان را مرد و ۲٦۹ نفر (۳۹/٦ درصد) را زنان تشکیل می‌دهند. همچنین ٦۵/۸ درصد پاسخگویان متاهل و ۳٤/۱ درصد نیز مجرد بوده‌اند. ۳٤/۷ درصد پاسخگویان ۱۵-۲٤ ساله، ۲۵/۵ درصد

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

بین ۲۵-۳٤ ساله، ۱۵/۵ درصد بین ۳۵ تا ٤۰ و ۲۲/۹ درصد پاسخگویان بالای ٤۰ سال داشتند. از نظر تحصیلات ۹/۱ درصد بی‌سواد، ۲۳/۸ درصد ابتدایی، ٤۱/۷ درصد دیپلم و ۲٤ درصد تحصیلات دانشگاهی دارند. ٤۳/۱ درصد پاسخگویان شاغل، ۱۰ درصد از آن‌ها بیکار جویای کار، ۲۱/۷ درصد محصل و ۲۳/۷ در صد نیز خانه‌دار هستند. ۳۵/۹ درصد خانوارها درآمدی کم‌تر از ۲۵۰ هزار تومان دارند، ۲۵/۱ درصد درآمدی بین ۲۵ تا ۳۵۰ هزار تومان، ۲٤/۹ درصد ۳۵۱ تا ۵۰۰ هزار تومان و ۱۲/۷ درصد بیش از ۵۰۰ هزار تومان درآمد ماهیانه داشتند.

در این پژوهش متغیرهای نحوه گذران اوقات فراغت، میزان مشارکت و مهاجرت به‌عنوان شاخص‌های موثر در تبدیل نقاط روستایی به شهر مورد تجزیه‌وتحلیل قرار گرفته است.

تبدیل روستا به شهر و نحوه گذران اوقات فراغت

برای بررسی این شاخص با توجه به غیر پارامتریک بودن داده‌ها از آزمون ویلکاکسون استفاده شده است. بر اساس اطلاعات (جدول ۱)، در بحث استفاده از بازی‌های رایانه‌ای و اینترنت نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین استفاده از بازی‌های رایانه‌ای و اینترنت در قبل و بعد از تبدیل شدن روستاهای مورد نظر به شهر وجود دارد (P=۰/۰۰۰). مهم‌ترین دلیل آن را می‌توان در بهبود خدمات و همچنین افزایش درآمد افراد دانست.

همچنین در چهار شهر مورد مطالعه تفاوت معناداری بین میزان فعالیت‌های ورزشی در قبل و بعد از تبدیل روستاها به شهر وجود دارد. دلایل آن را می‌توان در بهبود و افزایش امکانات ورزشی و همچنین افزایش وقت آزاد افراد بعد از تبدیل‌شدن روستا به شهر دانست (P=۰/۰۰۰). به همین ترتیب، بین میزان کتاب‌خوانی و مطالعه، در قبل و بعد از تبدیل روستاها به شهر تفاوت معناداری وجود دارد (P=۰/۰۰۰). مهم‌ترین دلیل آن را می‌توان بهبود و افزایش امکانات آموزشی دانست.

در بحث دید و بازدیدها در شهرهای نیاسر و برزک بین میزان دید و بازدید از اقوام و دوستان در قبل و بعد از تبدیل این دو روستا به شهر تفاوت معناداری وجود دارد اما این تفاوت در حد خیلی‌کم و به‌صورت منفی بوده است. بدین صورت که تبدیل روستا به شهر باعث کاهش دید و بازدیدها در این دو شهر شده است (۰/۰٤۰ و P=۰/۰٤۹). ولی در دو شهر دیگر یعنی مشکات و سفیدشهر بین تبدیل این دو روستا به شهر و دید و بازدید تفاوت معناداری وجود ندارد (۰/٤۰۹ و P=۰/٤۳٤) در کل نیز بین تبدیل روستا به شهر و دید و بازدید خانواده‌ها تفاوت معناداری وجود ندارد (P=۰/۱۹۷) بنابراین این تغییر وضعیت از روستا به شهر در روابط عاطفی خانواده‌ها تاثیر چندانی نداشته است. در مورد میزان مسافرت خانواده‌ها، در سه شهر برزک، مشکات و سفیدشهر بین مسافرت افراد در قبل و بعد از

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

تبدیل روستا به شهر تفاوت معناداری وجود ندارد ولی در شهر نیاسر بین مسافرت افراد در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر تفاوت معناداری وجود دارد (P=۰/۰۰۰). مهم‌ترین دلیل افزایش مسافرت افراد بعد از تبدیل روستا به شهر را می‌توان در افزایش فرصت‌های شغلی که موجب افزایش درآمد می‌شود دانست. بین میزان شرکت افراد در مجالس مذهبی در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر در برزک تفاوت معنادار وجود دارد (P=۰/۰٤۰). این تفاوت به‌صورت منفی بوده، بدین معنی که پس از تبدیل روستا به شهر میزان شرکت افراد در مجالس مذهبی کم‌تر شده است؛ اما در سه شهر دیگر شامل؛ نیاسر، مشکات و سفیدشهر بین میزان شرکت در مجالس مذهبی در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر تفاوت معناداری وجود ندارد (۰/۱۱۰، ۰/۵۲٦ و P=۰/٦٦۷). در نهایت نیز می‌توان به این نتیجه دست یافت که در شهرهای مورد مطالعه بین شرکت در مجالس مذهبی در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر تفاوت معناداری وجود ندارد (P=۰/۱٦۹).

جدول ۱- تبدیل روستا به شهر و نحوه گذران اوقات فراغت براساس آزمون ویلکاکسون

متغیر		برزک		نیاسر		مشکات		سفیدشهر		کل	
		میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون
استفاده از رایانه	قبل	۲/۰۳	-۵/۰۱*	۱/۷۸	-٦۹۳**	۱/۸۳	-۵/۲۱**	۱/۳۸	-۷/۵۹**	۱/۷٤	-۱۲/٦۱**
	بعد	۲/٦۲		۲/۸۲		۲/۲۳		۲/٤۱		۲/۵۰	
ورزش کردن	قبل	۲/۸۲	-۲/۳۲**	۲/٦۱	-۲۳۷*	۲/۱۳	-٤۰۷**	۱/۹٤	-۳/۸۲**	۲/۳۷	-٦/۲۸**
	بعد	۳/۰۷		۲/۸۲		۲/٤۸		۲/۳۲		۲/٦٦	
مطاله کتاب مجله	قبل	۲/۵٦	-۳/۹۵*	۲/٦۳	-۵/۲۷**	۲/۳۸	-۲٦۳**	۱/۹٦	-۵/۰۷**	۲/۳۷	-۸/۳۷**
	بعد	۲/۹۳		۳		۲/٦۳		۲/٤۲		۲/۷۳	
دید و بازدید	قبل	۳/۸۰	-۳/۱۰**	۳/۳۵	-۱/۹٦*	۲/۰٦	-۰/۸۲	۲/۸٤	-۰/۹٤	۳/۱٤	-۱/۲۹
	بعد	۳/۷۰		۳/۱۸		۲/۹۷		۲/۹۳		۳/۱۰	
مسافرت	قبل	۲/۹۸	-۰/۵۹	۲/۵۷	۳٦۰**	۲/٤۵	-۱/۰۷	۲/۵٤	-۰/۰۲	۲/٦٤	-۲/۲۸*
	بعد	۲/۹۹		۲/۹٤		۲/۵٦		/۵۹		۲/۷٦	
مجالس مذهبی	قبل	۳/۸۰	-۲/۰۵*	۳/۸٤	-۱/۵۹	۳/٦۳	-۰/٦۳	٤/۱۰	-۰/٤۳	۳/۸٤	-۱/۳۷
	بعد	۳/۷۰		۳/٦۷		۳/٦٦		٤/۱۲		۳/۷۹	

* معنی‌داری سطح ۰/۰۵، و ** معنی‌داری سطح ۰/۰۱

تبدیل روستا به شهر و میزان مشارکت

براساس اطلاعات (جدول ۲) ملاحظه می‌شود که میانگین شرکت در امور عمرانی (ساخت مدرسه، مسجد، راه، حمام، خانه بهداشت و..) در شهرهای برزک، مشکات و سفیدشهر قبل از تبدیل روستا به شهر به‌ترتیب ۲/۳٤، ۱/۹۵، ۲/۲۰ و بعد از تبدیل به‌ترتیب ۲/٤٦، ۲/۰٤ و ۲/۲۳ می‌باشد که طبق آزمون ویلکاکسون تفاوت در مشارکت مردم در

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

امور عمرانی در این شهرها در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر معنی‌دار نیست (۰/۱۰۷، ۰/۲۲۹ و P=۰/٤۷۲)؛ اما در شهر نیاسر میانگین شرکت در امور عمرانی قبل از تبدیل روستا به شهر ۲/۲٦ و بعد از تبدیل ۲/۵۳ به‌دست آمده است که با توجه به آزمون مذکور تفاوت میانگین معنی‌دار است (P=۰/۰۰۲). در نهایت میانگین مشارکت در امور عمرانی در کل قبل از تبدیل ۲/۱۹ و بعد از تبدیل ۲/۳۱ به‌دست آمده است که تفاوت معناداری را نشان می‌دهد (P=۰/۰۰۱). در مجموع، نتیجه‌گیری می‌شود که تبدیل روستا به شهر در افزایش مشارکت مردم در امور عمرانی موثر بوده است.

همچنین میانگین شرکت در امور سیاسی (راهپیمایی، انتخابات و..) و اجتماعی در شهرهای بزرک، مشکات و سفیدشهر قبل از تبدیل روستا به شهر میانگین به‌دست آمده به‌ترتیب ۳/۰۷، ۲/٦۸ و ۳/۲۸ و بعد از تبدیل به‌ترتیب ۳/۲۰، ۲/۷۹ و ۳/۳۸ به‌دست آمده است. با توجه به آزمون ویلکاکسون تفاوت در مشارکت مردم در امور سیاسی و اجتماعی شهرهای مذکور در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر معنی‌دار نیست (۰/۰۹۷، ۰/۰۹۹ و P=۰/۱۱۷)؛ اما در شهر نیاسر میانگین شرکت در امور سیاسی و اجتماعی قبل از تبدیل روستا به شهر ۲/٦۸ و بعد از تبدیل ۳/۱۲ به دست آمده است که تفاوت معناداری را نشان می‌دهد (P=۰/۰۰۰). در کل میانگین میزان مشارکت مردم در امور سیاسی و اجتماعی قبل از تبدیل ۲/۹۳ و بعد از تبدیل ۳/۱۲ به‌دست آمد که طبق آزمون مذکور تفاوت در مشارکت مردم در امور سیاسی و اجتماعی در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر معنی‌دار است (P=۰/۰۰۰)؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تبدیل روستا به شهر در افزایش مشارکت مردم در امور سیاسی و اجتماعی موثر بوده است.

همچنین میانگین شرکت در امور مشورتی در شهرهای بزرک و مشکات قبل از تبدیل روستا به شهر به‌ترتیب ۲/٤۱ و ۱/۸۷ و بعد از تبدیل به‌ترتیب ۲/۵۳ و ۱/۹۹ به‌دست آمده است که طبق آزمون ویلکاکسون تفاوت در مشارکت مردم در امور مشورتی در این شهرها در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر معنی‌دار نیست (۰/۱۳۵ و P=۰/۱۰۰)؛ اما در شهرهای نیاسر و سفیدشهر میانگین شرکت در امور مشورتی قبل از تبدیل روستا به شهر به‌ترتیب ۲/۲۱ و ۲/۱۷ و بعد از تبدیل به‌ترتیب ۲/٤۵ و ۲/۱۷ به‌دست آمده است که طبق آزمون مذکور تفاوت معنی‌دار می‌باشد (۰/۰۰۹ و P=۰/۰۰۰). در نهایت میانگین مشارکت مردم در امور مشورتی در کل قبل از تبدیل ۲/۱۰ و بعد از تبدیل ۲/۲۹ به‌دست آمده است که تفاوت معنی‌داری را نشان می‌دهد (P=۰/۰۰۰)؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تبدیل روستا به شهر در افزایش مشارکت مردم در امور مشورتی موثر بوده است.

براساس اطلاعات (جدول ۲) ملاحظه می‌شود که میانگین فعالیت در صندوق قرض‌الحسنه در شهرهای بزرک و سفیدشهر قبل از تبدیل روستا به شهر به‌ترتیب ۲/٦۳ و ۲/۰۹ و بعد از تبدیل به‌ترتیب ۲/ ٦۰ و ۲/۱۸ به‌دست آمده است که طبق آزمون ویلکاکسون تفاوت فعالیت در صندوق قرض‌الحسنه در شهرهای، برزک و سفیدشهر در قبل و

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

بعد از تبدیل روستا به شهر معنی‌دار نیست (۰/۷۵۹ و P=۰/۲۰۳)؛ اما در شهرهای نیاسر و مشکات میانگین فعالیت در صندوق قرض‌الحسنه قبل از تبدیل روستا به شهر به‌ترتیب ۱/۹٤ و ۲/۰۹ و بعد از تبدیل به‌ترتیب ۲/۳۱ و ۲/۳۱ به‌دست آمده است که طبق آزمون مذکور تفاوت فعالیت در صندوق قرض‌الحسنه نیاسر و مشکات معنی‌دار است (۰/۰۰۰ و P=۰/۰۰۸). در نهایت میانگین فعالیت در صندوق قرض‌الحسنه در کل قبل از تبدیل ۲/۱۹ و بعد از تبدیل ۲/۳٤ به‌دست آمده است که تفاوت معنی‌دار است (P=۰/۰۰۰)؛ بنابراین می‌توان گفت که تبدیل روستا به شهر در افزایش فعالیت در صندوق قرض‌الحسنه موثر بوده است.

جدول ۲- تبدیل روستا به شهر و میزان مشارکت براساس آزمون نا پارامتری ویلکاکسون

متغیر		برزک		نیاسر		مشکات		سفیدشهر		کل	
		میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون
شرکت در امور عمرانی	قبل	۲/۳٤	-۱/٦۱	۲/۲٦	-۳/۱٦**	۱/۹٥	-۱/۲۰	۲/۲۰	-۰/۷۲	۲/۱۹	-۳/۳٤**
	بعد	۲/٤٦		۲/٥۳		۲/۰٤		۲/۲۳		۲/۳۱	
شرکت در امور سیاسی و اجتماعی	قبل	۳/۰۷	-۱/٦٥	۲/٦۸	-٤/۰۲**	۲/٦۸	-۱/٦٤	۳/۲۸	-۱/٥٦	۲/۹۳	-٤/٦۰**
	بعد	۳/۲۰		۳/۱۲		۲/۷۹		۳/۳۸		۳/۱۲	
شرکت در امور مشورتی	قبل	۲/٤۱	-۱/٤۹	۲/۲۱	-۲/٥۹**	۱/۸۷	-۱/٦٤	۱/۹۲	-۳/۹٦**	۲/۱۰	-٤/۷۷**
	بعد	۲/٥۳		۲/٤٥		۱/۹۹		۲/۱۷		۲/۲۹	
صندوق قرض‌الحسنه	قبل	۲/٦۳	-۰/۳۰	۱/۹٤	-٥/۲۹**	۲/۰۹	-۲/٦٤**	۲/۰۹	-۱/۲۷	۲/۱۹	-٤/۲۰**
	بعد	۲/٦۰		۲/۳۱		۲/۳۱		۲/۱۸		۲/۳٤	

* معنی‌داری سطح ۰/۰٥، و ** معنی‌داری سطح ۰/۰۱

مقایسه چهار روستای ارتقاءیافته به شهر و تمایل به مهاجر فرستی در قبل و بعد از تبدیل

نتایج آزمون تحلیل واریانس، اختلاف معناداری بین چهار روستای ارتقاءیافته به شهر در خصوص تمایل به مهاجر فرستی قبل از تبدیل نشان نمی‌دهد؛ بنابراین سکونتگاه‌های ارتقاءیافته به شهر از لحاظ مهاجر فرستی در قبل و بعد از تبدیل با یکدیگر تفاوتی نداشته‌اند.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

جدول ۳- آزمون واریانس بررسی تفاوت تمایل به مهاجر فرستی در قبل و بعد از تبدیل روستاها به شهر

متغیر		مجموع مجذورات	درجه آزادی	توان آزمون	معناداری
تمایل به مهاجرپذیری قبل از تبدیل روستا به شهر	درون‌گروهی	۲/۹٤	۳	۱/۳۸۱	۰/۲٤۷
	برون گروهی	٥۲٥/٥۲۱	۷۳۹		
	کل	٥۲۸/٤٦۸	۷٤۲		
تمایل به مهاجرپذیری بعد از تبدیل روستا به شهر	درون‌گروهی	٥/۱۰۹	۳	۲/۱۷۳	۰/۰۹۰
	برون گروهی	٥۷۲/۸۸٦	۷۳۱		
	کل	٥۷۷/۹۹٥	۷۳٤		

مقایسه چهار روستای ارتقاءیافته به شهر و تمایل به مهاجرپذیری در قبل و بعد از تبدیل

نتایج آزمون تحلیل واریانس، اختلاف معناداری بین چهار روستای ارتقاءیافته به شهر و تمایل به مهاجرپذیری قبل از تبدیل نشان نمی‌دهد (P=۰/۰۹۰ و F=۱/۱۷۳). به این معنی که بین روستاهای ارتقاءیافته به شهر در نمونه آماری و مهاجرین وارد شده در قبل از تبدیل تفاوت معناداری وجود ندارد؛ اما نتایج آزمون تحلیل واریانس، اختلاف معناداری بین چهار روستای ارتقاءیافته به شهر و تمایل به مهاجرپذیری بعد از تبدیل نشان می‌دهد (P=۰/۰٤۹ و F=۲/٥۰۱). به‌منظور تکمیل آزمون تحلیل واریانس و دریافت این موضوع که بین کدام یک از چهار روستای ارتقاءیافته به شهر اختلاف وجود دارد از آزمون LSD استفاده شد. نتیجه آزمون نشان می‌دهد که بین روستاهای ارتقای یافته به شهر برزک و مشکات، مشکات و سفیدشهر، تفاوت معناداری در خصوص متغیر مهاجرپذیری بعد از تبدیل وجود دارد و بین روستاهای برزک و نیاسر، برزک و سفیدشهر، مشکات و نیاسر، نیاسر و سفیدشهر تفاوت معناداری وجود ندارد (جدول ۳).

جدول ٤- آزمون واریانس بررسی تفاوت تمایل به مهاجرپذیری در قبل و بعد از تبدیل روستاها به شهر

متغیر		مجموع مجذورات	درجه آزادی	توان آزمون	معناداری
تمایل به مهاجرپذیری قبل از تبدیل روستا به شهر	درون‌گروهی	۲۷/٥٤۲	۳	۲/٥۰۱	۰/۰٥۸
	برون گروهی	۲٦۷٥/٥٦٤	۷۹۲		
	کل	۲۷۰۳/۱۰٥	۷۳۲		
تمایل به مهاجرپذیری بعد از تبدیل روستا به شهر	درون‌گروهی	۹۳۲/۲٦۰	۳	۲/٦۷٦	۰/۰٤۷*
	برون گروهی	٥٥٦۲٤/۹۷۰	٤۹۷		
	کل	٥٦٥٥۷/۲۳۰	٤۸۲		

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

جدول ۵- آزمون واریانس مقایسه چهار روستای ارتقاءیافته به شهر در خصوص متغیر مهاجرپذیری بعد از تبدیل

متغیر وابسته	شهر (I)	شهر (J)	تفاوت میانگین (I-J)	انحراف استاندارد	سطح معناداری
مهاجران وارد شده بعد از تبدیل روستا به شهر	برزک	مشکات	-/۵۲۸۹ (*)	۰/۲۰۳۵	۰/۰۱۰
		نیاسر	-/۱۷۶۲	۰/۲۰۲۲	۰/۳۸٤
		سفید شهر	-/۱۳٦۳	۰/۲۰۲۷	۰/۵۰۲
	مشکات	برزک	۰/۵۲۸۹ (*)	۰/۲۰۳۵	۰/۰۱۰
		نیاسر	۰/۲۵۲۸	۰/۱۹۷۸	۰/۰۷۵
		سفید شهر	۰/۳۹۲٦ (*)	۰/۱۹۸٤	۰/۰٤۸
	نیاسر	برزک	۰/۱۷٦۲	۰/۲۰۲۲	۰/۳۸٤
		مشکات	-/۳۵۲۸	۰/۱۹۷۸	۰/۰۷۵
		سفید شهر	۰/۰۳۹۹	۰/۱۹۷۰	۰/۸٤۰
	سفیدشهر	برزک	۰/۱۳٦۳	۰/۲۰۲۷	۰/۵۰۲
		مشکات	-/۳۹۲٦ (*)	۰/۱۹۸٤	۰/۰٤۸
		نیاسر	-/۰۳۹۹	۰/۱۹۷۰	۰/۸٤۰

آزمون فرضیات

در این بخش از تحقیق با استفاده از آزمون t به بررسی فرضیات تحقیق پرداخته می‌شود. همان‌طور که در (جدول ٦) مشاهده می‌شود، نتیجه آزمون t نشان می‌دهد اوقات فراغت در شهرهای برزک و مشکات در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر تفاوتی وجود ندارد (۰/۷٤۳ و P=۰/٤۳۲) که این امر بیانگر آن است که در این دو شهر اوقات فراغت قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر تغییری نکرده است. اگرچه در میانگین‌ها اختلاف دیده می‌شود، ولی این اختلاف محسوس نبوده است؛ اما در شهرهای نیاسر و سفیدشهر اوقات فراغت قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر تفاوت معناداری وجود دارد (۰/۰۰۹ و P= ۰/۰۰۰). در کل، اوقات فراغت در قبل و بعد از تبدیل چهار روستای ارتقا یافته به شهر تفاوت معناداری وجود دارد (P=۰/۰۰۰)؛ بنابراین با توجه به تفاوت میانگین‌ها می‌توان گفت که اوقات فراغت بعد از تبدیل روستا به شهر به دلیل افزایش اشتغال؛ بالا رفتن درآمد و همچنین تخصصی شدن اشتغال، افزایش پیدا کرده است.

همچنین نتیجه آزمون t نشان می‌دهد که میزان مشارکت در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر در شهرهای برزک و مشکات تفاوت معناداری وجود ندارد (۰/۷۰۲ و P=۰/۰٦۱) که این امر بیانگر آن است که در این دو شهر مشارکت

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر تغییری نکرده است. اگرچه در میانگین‌ها اختلاف دیده می‌شود، ولی این اختلاف محسوس نبوده است؛ اما در شهرهای نیاسر و سفیدشهر میزان مشارکت در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر تفاوت معناداری وجود دارد (۰/۰۰۳ و P=۰/۰۲۱). در کل، میزان مشارکت مردم قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر در ناحیه کاشان تفاوت معناداری وجود دارد (P =۰/۰۰۱).

جدول ٦- آزمون t زوجی جهت مقایسه چهار روستای ارتقاءیافته به شهر در قبل و بعد از تبدیل

متغیر		برزک		نیاسر		مشکات		سفیدشهر		کل	
		میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون	میانگین	مقدار آزمون
اوقات فراغت	قبل	۳/۳۳	۰/۰۹	۳/۲۱	-۲/٦۲**	۲/۹۹	-۱/۰۳	۲/۸۳	-۵/۱۹**	۳/۰۱	-٤/۸٤**
	بعد	۳/۳۱		۳/۳۱		۲/٤٤		۳/۱۳		۳/۱۵	
مشارکت	قبل	۲/۸۹	-۰/٦۹	۲/۵٤	-۲/۹۰**	۳/۰٤	-۱/۷۹	۲/٦۷	-۲/۳۰	۲/٦٤	-۳/۸۸**
	بعد	۲/۹۲		۲/۷۲		۲/۵٤		۲/۷۸		۲/۷٤	
مهاجر فرستی	قبل	۳/۱۸	-۳/۱۷**	۳/۳۹	-٦/٤۵**	۳/۲۵	-۲/۵۹**	۳/۳۹	-۲/۹۵**	۳/۳۰	-۷/۰۷**
	بعد	۲/۹۳		۲/۹۱		۳/۱۰		۳/۲۱		۳/۰٤	
مهاجرپذیری	قبل	۲/۹۸	-۱/٦۳	۳/۰۷	-۵/۵۵**	۲/۸۵	-۲/۸۰*	۳/۰۹	-۲/٦۳*	۳	-۱۳/۳۵**
	بعد	۳/۱۵		۳/۸۷		۲/۹۵		۳/۲۱		۳/۲۹	

* معنی‌داری سطح ۰/۰۵، و ** معنی‌داری سطح ۰/۰۱

نتیجه آزمون t بیانگر آن است که میزان مهاجرفرستی در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر در هر چهار شهر، برزک، نیاسر، مشکات و سفیدشهر تفاوت معناداری را نشان می‌دهد (۰/۰۰۲ و ۰/۰۰۰ و ۰/۰۰۷ و P=۰/۰۰۳) که این امر بیانگر آن است که میزان مهاجر فرستی در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر تغییر پیدا کرده است. در کل، میزان مهاجر فرستی در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر در ناحیه کاشان تفاوت معناداری را نشان می‌دهد (P=۰/۰۰۰) که این امر نشان‌دهنده آن است که میزان مهاجر فرستی در روستاهای ارتقا یافته به شهر در ناحیه کاشان تغییر پیدا کرده است؛ بنابراین، با توجه به تفاوت میانگین‌ها می‌توان گفت که میزان مهاجر فرستی بعد از تبدیل روستا به شهر به دلایل بهبود و افزایش کمی و کیفی خدمات و همچنین بهبود اشتغال کاهش پیدا کرده است.

به همین ترتیب، نتیجه آزمون t نشان می‌دهد که میزان مهاجرپذیری در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر در برزک تفاوت معناداری وجود ندارد (P=۰/۱۰۲) که این امر بیانگر آن است که در این شهر مهاجرپذیری در قبل و بعد از

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

تبدیل روستا به شهر تغییری نکرده است. اگرچه در میانگین‌ها اختلاف دیده می‌شود، ولی این اختلاف محسوس نبوده است؛ اما در شهرهای نیاسر، مشکات و سفیدشهر میزان مهاجرپذیری در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر تفاوت معنادار وجود دارد (۰/۰۰۰ و ۰/۰۴۲ و P=۰/۰۴۷). در کل، میزان مهاجرپذیری در قبل و بعد از تبدیل روستا به شهر در ناحیه کاشان تفاوت معنادار وجود دارد (P =۰/۰۰۰). بدین معنی که میزان مهاجرپذیری بعد از تبدیل روستا به شهر به دلیل بهبود کیفیت زندگی افزایش پیدا کرده است.

نتیجه‌گیری

توسعه شهرهای کوچک همواره به‌عنوان یکی از سیاست‌های عمده در امر برنامه‌ریزی کشورهای درحال توسعه مدنظر بوده است. راهبرد توسعه شهرهای کوچک با توجه به اهداف و کارکرد خود می‌تواند هدف اساسی توسعه روستایی را از طریق ایجاد زمینه‌های مناسب کسب‌وکار و زندگی در محیط‌های روستایی، کاهش فاصله عملکردی بین شهرها از طریق ایجاد روستاشهرها به‌عنوان مراکز فعال روستایی و جلب مشارکت مردم در فعالیت‌های مربوط به توسعه، محقق سازد.

در این مطالعه، پیامدهای اجتماعی تبدیل نقاط روستایی به شهر در شهرهای نیاسر، برزک، سفیدشهر و مشکات در ناحیه کاشان مورد بررسی قرار گرفت. بررسی‌ها نشان می‌دهد که میانگین میزان اوقات فراغت، مشارکت، مهاجر فرستی و مهاجرپذیری قبل از تبدیل روستاهای ناحیه به شهر به‌ترتیب ۳/۰۱ و ۲/٦٤ و ۳/۳۰ و ۳ و بعد از تبدیل این روستاها به شهر به‌ترتیب ۳/۱۵ و ۲/۷٤ و ۳/۰٤ و ۳/۲۹ به‌دست آمده است که طبق آزمون t تفاوت میزان اوقات فراغت، مشارکت و مهاجرت در قبل و بعد از تبدیل روستاها به شهر در ناحیه کاشان معنی‌دار است.

از این‌رو این مطالعه با تحقیق فریدمن (۱۹۸۱) که روستا شهرها را راهبرد مناسبی برای افزایش سطح زندگی در نواحی روستایی و کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها و مشارکت مردم محلی در توسعه می‌داند را تایید کرده و همچنین تحقیق طاهرخانی (۱۳۷۸) که بیان می‌کند که کاهش مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ‌تر از جمله آثار مثبت تبدیل روستا به شهر تلقی می‌شود را نیز تایید می‌کند؛ اما با تحقیق جمعه‌پور (۱۳۹۰) که توسعه روستا شهرها را در ایجاد شرایط لازم برای تثبیت جمعیت و کاهش مهاجرت مؤثر نمی‌داند متفاوت است.

در نهایت می‌توان گفت که مهم‌ترین پیامدهای اجتماعی تبدیل نقاط روستایی به شهر در ناحیه کاشان کاهش مهاجر فرستی و افزایش مهاجرپذیری، افزایش اوقات فراغت (استفاده از بازی‌های رایانه‌ای، ورزش کردن، مطالعه کتاب، مجله و روزنامه، مسافرت) و همچنین افزایش مشارکت مردم (امور عمرانی، سیاسی و اجتماعی، مشورتی، فعالیت

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

در صندوق قرض‌الحسنه و..) بوده است؛ بنابراین روند تحولات اجتماعی پس از تبدیل نقاط روستایی به شهر در ناحیه کاشان رو به جلو بوده و مثبت ارزیابی می‌شود.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

منابع

- امکچی، ح (۱۳۸۳)، «***شهرهای میانی و نقش آن‌ها در چارچوب توسعه ملی***»، تهران، انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.

- ایزدی‌خرامه، ح (۱۳۸۰)، «نقش تبدیل روستاها به شهر در توسعه روستایی»، رساله دوره دکتری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت‌مدرس.

- باقری، ا (۱۳۷۵)، «کارکردهای شهرهای میانی در توسعه ناحیه‌ای، مطالعه موردی نجف‌آباد و خمینی‌شهر»، رساله دوره دکتری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.

- برنارشاریه، ژ (۱۳۷۳)، «***شهرها و روستاها***»، (ترجمه سیروس سهامی)، مشهد، نشرنیکا.

- جعفرزاده‌راستین، م (۱۳٦٦)، «***جمعیت و شهرنشینی***»، تهران، مرکز آمار ایران.

- جمعه‌پور، م؛ رشنودی، ب (۱۳۹۰)، «بررسی نقش شهرهای کوچک در توسعه مناطق روستایی پیرامون با تأکید بر کیفیت زندگی»، ***مجله توسعه روستایی***، شماره ۱، صص ٦٤-٤٥.

- حافظ‌نیا، م (۱۳۷۷)، «***مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی***»، تهران، سمت.

- حسینی‌حاصل، ص (۱۳۷۸)، «جایگاه و نقش عملکردی شهرهای کوچک در توسعه روستایی (مورد: رزن همدان)»، مجموعه مقالات پژوهش‌ها و قابلیت‌های علم جغرافیا در عرصه سازندگی، انتشارات موسسه جغرافیای دانشگاه تهران، صص ۱٤۸-۱۲۸.

- صابری، ز (۱۳۸۹)، «امکان‌سنجی توسعه الگوی روستا شهری»، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان.

- دفتر تقسیمات سیاسی وزارت کشور (۱۳۸۵)، «ضوابط و معیارهای تبدیل روستا به شهر در کشور»، تهران، وزارت کشور.

- رزاقی، ا (۱۳٦۷)، «***اقتصاد ایران***»، تهران، نشرنی.

- رستمی، ک (۱۳۸۰)، «نقش عملکردی شهرهای کوچک در توسعه منطقه‌ای (مورد: دارخوین خوزستان)»، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت‌مدرس.

- رضوانی، م؛ منصوریان، ح؛ احمدی، ف (۱۳۸۸)، «ارتقای روستاها به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی»، ***پژوهش‌های روستایی***، شماره ۱، صص ٤۷-۳۳.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

- رکن‌الدین‌افتخاری، ع؛ ایزدی‌خرامه، ح (۱۳۸۱)، «نقش تبدیل روستا به شهر در افزایش فرصت‌های شغلی و کاهش بیکاری در نواحی روستایی»، مجموعه مقالات دومین همایش دوسالانه اقتصاد ایران، اصلاحات اقتصادی: مبانی نظری و برنامه عملی، انتشارات پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت‌مدرس، صص ٥٦-٣٤.

- رهنمایی، م؛ شاه‌حسینی، پ (۱۳۸۳)، «فرآیند برنامه‌ریزی شهری ایران»، تهران، سمت.

- سرایی، م؛ اسکندری ثانی، م (۱۳۸٦)، «تبدیل روستاهای بزرگ به شهرهای کوچک و نقش آن در تعادل‌بخشی ناحیه‌ای»، ***مجله جغرافیا و توسعه***، شماره ۵، صص ۱۸۲-۱٦۵.

- سیف‌الهی، م؛ شهابی، س؛ صالحی، ا (۱۳۸۷)، «اثرات تبدیل روستا به شهر بر بخش کشاورزی مناطق روستایی»، ***فصلنامه روستا و توسعه***، شماره ۳، صص ۹٦-۷۷.

- شیخی، د (۱۳۸۲)، «نقش روستا شهر در توسعه ناحیه‌ای (مورد مطالعه: بخش خنداب شهرستان اراک)»، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.

- طاهرخانی، ح (۱۳۷۸)، «تبدیل روستاهای بزرگ به شهر، نگاهی به یک سیاست»، ***ماهنامه شهرداری‌ها***، شماره ۵، صص ۲۱-۱۸.

- طاهری، ع؛ بوزرجمهری، خ؛ شایان، ح؛ خاکپور، ب (۱۳۹۰)، «بررسی و تحلیل اثرات توسعه روستا شهرها و شهرهای کوچک در توسعه منطقه‌ای و روستایی»، مشهد، اولین همایش ملی جغرافیا و برنامه‌ریزی توسعه روستایی، صص ٦۷-٤۹.

- فریدمن، ج (۱۳٦۳)، «***توسعه روستا شهری***»، (ترجمه عزیز کیاوند)، تهران، سازمان برنامه‌وبودجه.

- فنی، ز (۱۳۸۲)، «***شهرهای کوچک رویکردی دیگر در توسعه منطقه‌ای***»، تهران، سازمان شهرداری‌ها.

- قادرمزی، ح (۱۳۸۳)، «نقش روستاشهرها در توسعه روستاهای پیرامونی (روستاشهر دهگلان)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت‌مدرس.

- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، «سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵»، تهران، مرکز آمار ایران.

- نظریان، ا (۱۳۷۵)، «جایگاه شهرهای کوچک در سازمان‌دهی فضا و توسعه ملی»، ***فصلنامه تحقیقات جغرافیایی***، شماره ٤۲، صص ۷۱-٤۸.

- Epstein, T. S., jeseph, D., (2001), "Development there is another way: a rural- urban partnership development paradigm", ***World Dev***, 29: 1443-1454.

- Lin, G. C. S., (1993), "Small towns in socialist China: a functional analysis, ***Geoforum***, 24 (3): 327-338.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

- Long, H., Zou. J., Pykett, J., Li, y., (2011), "Analysis of rural transformation development in china since the turn of the new millennium", ***Applied Geography***, 31: 1094-1105.
- Pannell, W., (1990), "China urban geography", ***Progress in Human Geography***, 14 (2): 214-236.
- Poppe, M., (1991), "Structure planning for medium-sized towns in Egypt, a problem-oriented approach", ***Third World Planning Review [TWPR]***, 13 (4): 335-355.
- Rondinelli, D. A., (1983), "Secondary cities in developing Countries; policies for diffusing Urbanization", London,Sage publications.
- Tacoli, C., (1998), "The rural-urban interactions: A guide to the literature", ***Envirronment and Urbanization***, 10 (1): 147-166.
- Walter, B., Taylor, F., (1981), "***Development from above or below***", London, Willey.
- Warrier, G., Alpin, K., (1992), "Evaluating a city–towns potential for future humanistic growth", ***Cities***, 9 (4): 24-47.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]